KURUCZ ANIKÓ

Láthatárok, szemmértékek

Nagy Abonyi Árpád: *Hermész tenyerén*. Forum, Újvidék, 2020

Az utazásnak, az útnak és az elágazásoknak, az utazásból fakadó ki- és elmozdulásoknak, e köztes létnek irodalmi, bölcseleti hagyománya oly gazdag, hogy könnyen felidézhetővé válnak mindannyiunk belső arcképcsarnokából azok, akiket utazóként ismertünk meg: könyvekből, filmekből, képekről. A helyváltoztatás aktusa sokszor filozófiát érlel, hiszen a kontempláció, a szemlélődés elmaradhatatlan kísérője a tereken való áthaladásnak. A séta és a gondolat komplementer jelenlétének és gyakorlatának peripatetikus iskolájától a népmesék vándorló s hétpróbát kiálló hősein, a gyalogszerrel barangoló Petőfi Sándoron vagy az Indiát bejárt Kőrösi Csoma Sándoron keresztül a *flaneur* baudelaire-i–benjamini figurájáig, Szép Ernőig vagy akár az óriási távolságokat megtevő Tandori Dezsőig ível a *polytroposok* (a „sokat bolygók") sora. A szövegek mellett a road movie-k is érzékeltetik a belső úton levést, a keresésnek és átvalósulásnak e drámáját, azt a feszültséget, amely a vágyott alakulás különös, lehetőségekkel terhes atmoszféráját hordozza.

Nagy Abonyi Árpád negyedik kötete saját útjainak megéneklése. A *Kolumbusz és én* fiktív történeteket tartalmazó novellafüzére után úti jegyzeteiben *valós* barangolásairól számol be, de éppen az válik világossá, hogy az esetlegesség és célirányosság maga szabta pályáin a valóság észrevevése a szemmérték tágításától, a felvevőkészülékek (külső és belső érzékszervek) érzékenységétől, finomhangolásától függ… A fények, ízek, szagok, a sejtelmek, megérzések és benyomások a hely megtapasztalásának mindegyik fejezetben kitüntetett indikátorai.

Úti jegyzetek, így szól az alcím. A műfaji megjelölés egyszerre utal a mozgalmasságra, a jegyzetelés pedig e dinamika kevésbé kötött és szigorú (akár impressziószerű, vázlatos) rögzítésére. Úgy idéződik meg egy-egy hely szelleme, hogy az természetesen az előzetes történeti-kulturális ismeret által is kódolt, azaz nem független a világértelmezés korábban kialakított szemléleti kereteitől. Az ismerőssé tett, ismerősnek hitt világ koordinátáin alapuló előítélet-rendszer – jó esetben – mindig meg-megrepedezik, így a szemlélődés szükségszerűen hermeneutikai jellegű is, amint a könyv címe is hangsúlyozza. Kerényi Károly értekezésében Hermész összetettségét írja körül, az utazóét, az összekötőét, a hírvivőét (angeloszét), a lélekvezetőét, a kalauzét: „A vándor, bár szüntelenül úton van, földhöz-ragadt, csak éppen nem egy szűken határolt földhöz. […] Minden egyes bebarangolt horizonttal önmagát tágítja ki, és ezzel szakadatlanul tágítja föld-birtokát is. De soha nem szakad el a szilárd földtől a talpa alatt, s még keresi is az emberi közösséget. […] Az utazó állapota ezzel szemben a *lebegés*. A többiek, a mélyebben gyökerezettek, sőt a vándor szemében is úgy tűnik, mintha folyton menekülne. Valóban, mindenkitől elszökőben van, önmagától is. […] Csaknem feloldódik az úton-levésben, de soha egy emberi közösségben, amely megkötné."[1] Kerényi értelmezésében a *vándor* istene a „legtágabb láthatár" istene: Zeusz, az *utazóé,* a lebegőé pedig Hermész. Azaz a *vándor* önmagát tágítja ki, míg az *utazó* önmaga elől is szökőben van. Hasonló kérdés fogalmazódik meg Hamvas *Kierkegaard Szicíliában* című esszéjében is, azaz vajon utazásunk során kivel is, mivel is találkozunk, történik-e valódi helyváltoztatás, vagy a tükrökkel kirakott világban mindenhol csak „otthon hagyni nem tudott" magunkat pillantjuk-e meg. Az utazás mitikus eseményében mintegy egzisztenciális tétként önmagunk kitágítása mind nagyobb készenlét a befogadni tudó nyíltságra, de éppen ellenkezőleg is történhet: a megtett távolságok ellenére kizárólag a saját prizma fénytörésein át látott világot „beengedni"– önmagunk gúzsba kötését jelenti. Ám e kettő, *nyitás* és *zárás* feltehetően nincsenek külön. Anélkül, hogy az utazás léteseményét tipizálnánk vagy sematizálnánk (nyilván a Kerényi által adott megkülönböztetés inspiráló elrugaszkodás a táv megtételéhez), maga a szerző is felveti az *utazó* és a *turista* közötti kü-

lönbségtételt – jelezvén, hogy e terminológiai differencia valóban eltérő utazási és egyben viszonyulási módokat takar(hat). Ennek megfelelően a kötet mindhárom részében találkozunk olyan rövid jelenetekkel, amelyek az *egy* testként haladó és tájékozódó, mindent megörökíteni akaró, a jelenlétet dokumentáló, de azt végül elszalasztó kiránduló képét tárják elénk, a tömegturizmus szélsőséges eseteit (a fényképező szándék okozta kulturális pusztítást és halált). Ezzel szemben elbeszélőnk egyedül utazik, járatlan utakat *is* választ: el-kerül, ki-kerül, meg-kerül. Az úton levés remélt történése és lehetősége, a mással, az idegennel való találkozás kulturális-nyelvi és egzisztenciális következményeivel való szembenézés a reflexió tárgya: „Az utazót részben mindig a kíváncsiság vezérli: valami mást akar látni, tapasztalni, mint odahaza. A másság felfedezése azonban egyre nehezebb és egyre összetettebb feladat mindinkább egyformává váló világunkban." A globális homogenizálódás és uniformizálódás képes-e nyitva hagyni, nem eltakarni vagy elrejteni a másikat. A rövid kis epizódokban a megfigyelés, szemügyre vétel valóban egyfajta hermészi lebegéssel is társul, olyan értelemben, hogy inkább áttűnnek-megmutatkoznak a dolgok, képek, s a látottak értelmezéséhez nem csatlakozik hosszú reflexív betét, nem a szubjektivitás önmagára folyton visszacsatoló módszeres *fordítói* tevékenysége munkál. A megérkezés, kószálás, céltalan bolyongás (Lisszabon, New York és Hongkong, illetve Makaó utcáin) eseménye alakzatokba rendeződik: a kulturális szövetek és beágyazottság segítségével a határtapasztalatok a megnevezhetőség közelébe érkeznek. A portugál óceán éppúgy megidézi a kanti fenségest, ahogy a portugál melankólia (*saudade*) Caspar David Friedrich képeivel válik megvilágítottá. A finoman hömpölygő epika poétikus fordulataival szétfeszíti a puszta dokumentáció szűkös kereteit. Letisztult stílusú, mondatvilágú úti beszámolók követik egymást, melyekben a kulturális sokféleség érzéki megtapasztalása rendezi a tapasztalatot: a terek viszonyai, New York és Hongkong felhőkarcolói, Lisszabon és Makaó mediterrán térpoétikája, színes csempék és macskakövek, éttermek és sétányok, a nyüzsgés és társaság hangossága a temető és a templom csendjével váltakozik. Amint az elbeszélő a termináloknál, az átszállás, csatlakozás e helyeinek leírásánál röviden mindig időzik, úgy az átmenetet előse-

gítő helyek tranzitív mivolta is artikulálódik. A leereszkedést biztosító escalatoré, mely mintha a különböző regiszterek összekötésére lenne hivatott, a metróé, amely bejárhatóvá teszi például New York negyedeit: Chinatownt és Harlemet… Az elsuhanó tájak mellett meg-megjelennek alakok is: az indiánok, a Brasileira kávézóban az ikrek/színészek, Stan és Pan, az ablak mögött sejtett portugál hegedűs, a kínai kertész, akik mind-mind különös, tovatűnő-elmosódó figurái az ottlétnek, amint feltűnően ritmizálják a fejezetekben megemlített szobrok, a kulturális emlékezet e megkövült darabjai (Pombal márki, IV. Péter király szobra a Rossio téren, Buddha szobra stb.) az utat. Magaslatok (Alfama negyed, vár, kilátóteraszok: miradourok, Empire State Building), látképek, felülről való letekintés. Az utazóban, mint valami mediális csomópontban, kereszteződések találkozásában nem marad egymástól érintetlenül a természeti és a kulturális, a kultúrtörténeti ismeret és a személyes tapasztalás. New York felhőkarcolói felidézik a milánói Bosco Vertikalét, a Függőleges erdőt, a portugál ragyogás a különleges holland fényt, egyik idegenség a másik idegenséget, az európai romkultusz az ázsiai képzetet a *törött-ről*… Amerikai és portugál sikátorok, alkonyati fények, a város hangjai, a hotelszobák magánya, a ventillátorok lapátjainak monoton forgása. A mű három nagy része egy európai, egy amerikai és végül egy ázsiai útról számol be, s a könyv végén, az ázsiai fejezetben mintha visszatérne egy rövid időre az európai: Portugáliából indultunk, s oda is érkezünk vissza, hiszen a ma Kínához tartozó Makaó a 20. század végéig portugál gyarmat volt. A Meditteráneum ismétlődő mintázatait a terek, a tempó, a ritmus, a fények hasonlóságán túl az elbeszélés esetében a híres portugál sütemény (*Pastel de Nata*) vagy éppen Camoes költő szobra is felmutatja. Az utazóban összeérnek a dolgok. A textuális megvilágítások, esszék (*Clifford James, Susan Sontag, Roland Barthes*) és a poézis (*Pessoa, Camoes, Po Csü-Jin*) mellett a film médiuma is sajátos emlékezetbe idézője jeleneteknek, alakoknak (*A nagy Lebowski*), a városnak. Bár Manhattan kapcsán Woody Allen neve az úti jegyzetekben nem hangzik el, de Hongkong és a Chungking Mansions „törvényszerűen" megidézi Wong Kar Wai-t, illetve filmjét, a *Chungking Expressz*t. Különös kép, hogy a New Yorkba tartó repülőgép műanyag ablakán kinéző Nagy Abonyi Árpád

nem tükörképét, hanem imaginatív, mozgó mását, az utcán bandukoló önmagát pillantja meg, az úton levőt képzeli el. A viszonyulások, érintkezések (a várossal és a városban) mobil képzetekben lehetségesek. Az utolsó, temetőbéli jelenet az elbeszélőben a „valahol minden mindennel összefügg" érzését oltja a szívbe, mintha csak a más-más háttér (változó terek, tájak, múló idő) által megvilágított magányos utazás maga az élet volna. Bejárhatóság és bejárhatatlanság, nyüzsgés és ráérősség, ziláltság és meghittség terei tagolják az időt Nagy Abonyi Árpád úti jegyzeteiben, ahol a hermészi séta – az élet metaforájaként is – önmagunk *bebarangolása* egyúttal.

JEGYZETEK

[1] Kerényi Károly (1984): *Hermész, a lélekvezető.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 18–19.

II. helyezés